

**Житомирський державний університет імені І. Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра теорії та історії світової літератури**

ПОЛІЛОГ

№ 1

**Науково-публіцистичний
студентсько-викладацький збірник**

Засновано у 2013 р.

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2013**

УДК 82–92 : 82.09

Головний редактор

Володимир Єршов, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Ольга Коржовська, кандидат філологічних наук

Редакційна колегія:

Галина Бондаренко, кандидат філологічних наук

Галина Соболевська, кандидат філологічних наук

Наталія Астрахан, кандидат філологічних наук

Зоя Ржевська, старший викладач

Вікторія Білявська, асистент

Катерина Мельник, асистент

Верстка, технічне редагування

Жанна Ганько

Затверджено на засіданні
кафедри теорії та історії світової літератури
(протокол № 9 від 30 травня 2013 р.)

Державна реєстраційна служба України. Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія ЖТ № 184/561-Р від 04.04.2013 р.

ISSN 2311-1844

Адреса редколегії:

Житомирський державний університет імені Івана Франка.
10008. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, корп. 4, ауд 503.
e-mail кафедри: zar.liter@gmail.com

© «Полілог», 2013.

ISSN 2311-1844

З М І С Т

Володимир ЄРШОВ. СЛОВО ВІД РЕДАКТОРА	5
---	---

ЕЙДОС ЗАРУБІЖНОГО

ТЕКСТУ

Петро БІЛОУС

ЛІКУВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРИ	9
--	---

Анастасія БІЛОУС

РОМАН КАРЕЛА ЧАПЕКА «ВІЙНА З САЛАМАНДРАМИ» ЯК ЖАНР РОМАНУ-ПЕРЕСТОРОГИ	12
---	----

Юлія БІЛОШИЦЬКА

ОБРАЗ БУНТІВНОЇ ЛЮДИНИ В ПОВІСТІ ДЖЕРОМА СЕЛІНДЖЕРА «НАД ПРИРВОЮ У ЖИТІ»	18
--	----

Юлія БОЙКО

ЛИЦАРСЬКИЙ РОМАН «ТРИСТАН ТА ІЗОЛЬДА»: СВОЕРІДНІСТЬ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ	26
--	----

Наталія БОРИСЕНКО

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ФАУСТОВСКОГО СЮЖЕТА В РОМАНЕ ТОМАСА МАННА «ДОКТОР ФАУСТУС»	35
---	----

Зоряна ГОЛОВЕЦЬКА

ПРОБЛЕМА АВТОРА ТА ЧИТАЧА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»	41
---	----

Анна ГУБАРЕВА

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ МОТИВОВ ЕМОЦИОННОГО СТАНУ ГОЛОВНИХ ГЕРОІВ У МІСТЕРІІ Д. Н. Г. БАЙРОНА «КАЙН»	50
---	----

Надія ЗАБОЛОЦЬКА

БІБЛІЙНІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»	57
---	----

Анастасія ЛАВРОВА

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗУ ДИЯВОЛА: ВІД ТЕОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ДО ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ	66
---	----

Анастасія ЦЕРКОВНА

СИМВОЛІКА СМЕРТІ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЕДГАРА АЛЛАНА ПО	73
---	----



У ПРОСТОРІ ВОЛИНСЬКОГО ТЕКСТУ

Софія ГУЗЕНКО

«ЖИТЕЙСКИЕ ИСТОРИИ» В. С. КИРИЧАНСКОГО: ПРОБЛЕМАТИКА, СТИЛЬ, ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ	79
--	----

Анна ЄВПАК

ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ А. М. ЛІСОВСЬКОГО: ПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПОЕЗІЙ	84
---	----

Марія ЕСАУЛОВА

ЛИРИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ЖЕНЩИНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Г. Ф. БОНДАРЕНКО	91
---	----

Юліана КАЦЕМБА

ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА ІНШОСТІ В «ЧОРНІЙ РАДІ» П. КУЛІША ТА «СПОГАДАХ СОПЛІЦИ» Г. ЖЕВУСЬКОГО	98
--	----

Ірина СТАРОВОЙТ

ХУДОЖНЯ ПРОЗА

Г. М. ЦИМБАЛЮКА: ПРОБЛЕМАТИКА
ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ
(НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ
«ЦІНА ПЕЧАЛІ») 103**Аліна СТРОЦЬКА**ТИПОЛОГІЯ ТА СИСТЕМА ОБРАЗІВ
ВОЛИНСЬКИХ ГАВЕНД МІХАЛА
ЧАЙКОВСЬКОГО «ЗИМОВА НІЧ.
СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА»,
«ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З
ГАЛЬЧИНА» ТА «САВЕЛІЙ.
ПОЛКОВІ СПОГАДИ» 109**СОБОР МУЗ:
ПОЕТИЧНА СТОРІНКА****Володимир БІЛОБРОВЕЦЬ** 115**Галина БОНДАРЕНКО** 116**Ольга ГАВРИЛОВА** 117**Надія ЗАБОЛОЦЬКА** 118**Ольга КОРЖОВСЬКА** 119**Ольга КУЧУК** 120**Антон ЛІСОВСЬКИЙ** 121**Лілія МАСАН** 122**Юлія МАРТИНЕНКО** 123**Катерина МЕЛЬНИК** 124**Ксенія МУЗИЧЕНКО** 125**Марія РОЗБІЦЬКА** 126**Леся САВЧУК** 127**Аксінья СІНЬКО** 128**Віра СМОЛЯР** 129**Марина СУПРУНЕНКО** 130**Микола ТИМОЩУК** 131**Марія ХОМЧУК** 132**Даша ШАБАЛІНА** 133**Надія ШАНЮК** 134**Марія ШОМКО** 135**Леся ЯНЧЕВСЬКА** 136**5-й ПОВЕРХ****Вікторія БІЛЯВСЬКА**ОБ'ЄДНАНІ ІМЕНЕМ ЮЗЕФА ІГНАЦІЯ
КРАШЕВСЬКОГО 138**PERCONTATIO:
ІНТЕРВ'Ю****Катерина МЕЛЬНИК.**«ПО СЕКРЕТУ» З ОЛЬГОЮ
КОРЖОВСЬКОЮ.*Percontatio* 141**ХРОНІКА КАФЕДРИ**

2011 – 2013 рр. 147



Анастасія Білоус,
студентка 5 курсу ІФЖ

Науковий керівник:
Г. Ф. Бондаренко,
кандидат філологічних наук, доцент

РОМАН КАРЕЛА ЧАПЕКА «ВІЙНА З САЛАМАНДРАМИ» ЯК ЖАНР РОМАНУ-ПЕРЕСТОРОГИ

Роман «Війна з саламандрами» розглядається в руслі інтелектуальної літератури. Структуротворчим принципом роману є головування авторської думки над життєвим змістом. «Війна з саламандрами» – це сатиричний роман, і тому письменник звертається до таких принципів як: умовність, раціоналізм, парадоксальність, іносказання та ін.

Карел Чапек (1890-1938) – письменник світового рівня, але його творчість, на нашу думку, й досі не оцінена належним чином.

За допомогою сатири письменник викрив вади тодішнього суспільства, розширив межі соціальної фантастики, зосереджуючи увагу на глобальних проблемах, що стосувалися долі всього людства. У своїй творчості він гостро реагував на людські страждання та болі.

Письменник-інтелектуал багато роздумував над проблемами наукового прогресу, і тому нерідко звертався до фантастики у своїх творах (свіфтівська традиція). На перше місце він ставив не описи винаходів, науково-технічних досягнень, а змальовував ті проблеми, які є наслідком використання на практиці результатів науково-технічного прогресу.

Перші літературні твори письменник пише у співавторстві з братом Йозефом. Під творами ставили підпис «Брати Чапек», або «Б.Ч.». Вони вводять в світовий мовний вжиток поняття людини-машини і слово «робот» (від чеського слова, що позначає кріпосного селянина). У п'єсі «R.U.R.» (1920 р.) брати розвивають тему штучної людини. Однією з провідних тем К.Чапек стає і залишається тема війни. Оповідання, які ввійшли до збірок «Розп'яття» (1917 р.) та «Болючі оповідання» (1921 р.), описують жахи війни, її бідкування, розпач та страждання людей. Відомими стали і такі твори, як комедія «З життя комах» (написана 1921 року разом з братом Йозефом), «Адам-творець» (1927 р.), п'єса «Рецепт Макропулоса» (1922 р.), романи «Фабрика Абсолюту» (1922 р.), «Кракатит» (1924 р.) та багато інших. Але вершиною творчості письменника є роман «Війна з саламандрами» (1935 р.). Це яскравий зразок антифашистської літератури, сатира на буржуазне суспільство, фашизм, капіталізм, мілітаризм, расову теорію. Автор віртуозно використовує прийоми журналістики, політичної полеміки, наукового диспуту, коміксів і пригодницької літератури,

© Білоус А., Бондаренко Г.

створюючи мовно-стилістичну гру, що пародіює масову культуру.

Всю творчість К. Чапека можна розуміти як «протест против обесчеловечивания человеческих отношений» [6, с. 11], проти зникнення в людині гуманістичного начала. Не дарма один із персонажів письменника, його робот, є прототипом людини, позбавленої людських почуттів. В творчості письменника ми не раз зустрінємось з образом створіння, схожого на людину, але в яких відсутнє духовне начало. Часто втрату людських якостей К. Чапек викривав в метафоричних образах тварин, комах. Аналогії «людина – комаха» присутні в багатьох його сатиричних мініатюрах. Цей прийом ми спостерігаємо і у романі «Війна з саламандрами». «Тваринна» метафора показана нам в гігантських масштабах, що з'єдналася в романі з науковою фантастикою.

Коли Чапека запитали, що спонукало його до написання роману, він відповів: «Сучасність». І пояснив: «Література, яка не цікавиться дійсністю і тим, що справді відбувається у світі, література, яка не бажає реагувати на навколишнє з тією силою, яка притаманна слову і думці, – така література для мене є чужою» [9, с. 67]. Загроза фашизму, хмара якого нависає над Європою, наслідки далекої дегуманізації, які загрожували вплинути на весь світ, наштовхнули митця на роздуми про долю людства. І він обирає форму сатиричної утопії, утопії-попередження, роману-перестороги. Події, які відбуваються у творі, – не просто літературна вигадка. Це та ситуація, яка була в світі, а саме міжнародні конфлікти 30-их років, які автор змальовує не приблизно, а показує передумови та початок агресії, різноманітні міжнародні конференції. Ми бачимо політику великих країн, які у творі не є вигаданими, а такими, якими вони були насправді.

Роман складається з трьох книг. Якщо у першій книзі саламандри виступають у своїй природній ролі як зоологічний вид, то у другій і третій вони у більшості випадків символізують людське суспільство та їхні відносини. Зовнішня подібність саламандр до людей дотепно використовується письменником як засіб звернення до реального людського суспільства.

Перша книга називається «Andrias Scheuchzeri». Твір починається як пригодницький роман. Капітан Й. Ван-Тох шукає шляхи збагачення і випадково відкриває на островах Індонезійського архіпелагу вид людиноподібних саламандр. Ці тварини можуть знаходити для нього перлини і потрібно лише навчити їх це робити. Так, як у морі багато акул, капітан дає їм ножі. Саме це і є першим кроком саламандр до людського світу: «Зате скільки ножів я їм дав! і п'ять гарпунів... Ножі мені коштували майже по два американських долари за штуку» [7, с. 41].

Читач стає свідком перетворення саламандр в людиноподібні створіння, які копіюють людське життя, і врешті решт створюють власну цивілізацію. У творі саламандри максимально наближуються до людського світу, але авторська метафора має амбівалентну природу: саламандри олюднюються, а люди, навпаки, «осаламандрюються». У

творі не дотримано єдності місця і часу дії. Описання подій у романі відбуваються у різних країнах і частинах земної кулі. Це дає змогу осягнути масштабність подій, побачити фашизм у суспільстві.

В другій книзі роману «По щаблях цивілізації» автор ставить дві проблеми: торгівля і вивчення саламандр. В кінці першої і на початку другої книги ми довідемося про «Синдикат саламандр», за допомогою якого використання саламандр як дешевої робочої набирає все більших розмірів. Поширення та застосування праці саламандр викликає протести людей, бо вони тепер знаходяться під постійною загрозою безробіття. У творі автор пише не про замкнутий світ тварин, який нагадує людське суспільство. Світ саламандр тісно переплітається з сучасним життям людей, впливає і взаємодіє з ним. Таким чином, ми бачимо дві сюжетні лінії: з одного боку, еволюція саламандр, з іншого – взаємодія людського і саламандрового.

Третя книга «Війна з земноводними» – це опис наслідків людських дій, критика німецького фашизму. Ось іронічна розповідь про балтійську (німецьку) саламандру: «Сьогодні балтійська саламандра – це найкращий солдат у світі; з психологічного боку вона прекрасно підготовлена і в війні бачить своє справжнє і найвище покликання; вона піде в бій з натхненням фанатика, з холодною кмітливістю техніка й жахливою дисципліною справді прусської саламандри» [7, с. 187]. Ми розуміємо, що під видом цих саламандр К.Чапек змальовує образ ідеальних німецьких вояків. Він застерігає нас від того, що може статися, якщо ця армія буде діяти. Сатирик нещадно знущається над спрабами німецьких расистів «довести» біологічну неповноцінність всіх «неарійських» націй і народностей.

Розділ «Der Nordmolch» – це памфлет на політику та людиноненавистницьку ідеологію гітлерівської Германії. В ній розповідається про відмінність балтійської саламандри від інших: «Вона ніби трохи світліша, ходить пряміше» [7, с. 184]. Вчені з'ясували, що ця саламандра під впливом німецького середовища «перетворилася в особливий, вищий расовий тип, який природа, безперечно, виділила серед усіх інших саламандр» [7, с. 185]. Про інші види тварин вчені відгукувались як про «фізично і морально недорозвинених» [7, с. 185]. Автор іронічно повідомляє, що тільки на німецькій землі активно розвиваються саламандри, що це їхня прабатьківщина. І лише тут вони можуть повернутись до свого початкового, найвищого типу. Тому тепер Німеччина прагне до розширення своїх територій, берегів, колоній, а найголовніше – повинні бути відкриті моря для розмноження цих тварин.

Ідейну спрямованість та проблематику твору розкрито і підсумовано у розділі «Ікс остерігає». Неминуність сутички з фашизмом – одна з провідних тем твору, що визначає основну ідею та проблематику роману «Війна з саламандрами», виправдовує ту головну мету, з якою написано твір, і пояснює причини і час його створення. Це начебто своєрідний підсумок з усієї суми критичних спостережень. Сам автор (Ікс) нас попереджує: «Ми мусимо позбутися саламандр. Їх стало занадто багато.

Вони озброєні і можуть пустити в хід проти нас військовий матеріал, про ударну силу якого ми майже нічого не знаємо. Але найстрашнішою для нас, людей, є не їх численність і сила, а їхня пануюча над усім неповноцінність» [7, с. 198].

Ось уривок з твору, в якому, на наш погляд, міститься одне з основних авторських узагальнень: «Перестаньте давати їм роботу, відмовтесь від їх послуг, порвіть з ними...нехай лише люди, людська цивілізація і людська історія перестануть працювати на саламандр...хай саламандри будуть оголошені поза законом, хай будуть прокляті і вигнані з нашого світу» [7, с.198–199]. К.Чапек закликає людей припинити економічне і воєнне співробітництво з фашизмом, адже це може обернутись проти них. Ікс застерігає! Письменник застерігає!

Ми знаємо, що «Війна з саламандрами» – це роман-пересторога. У творі звучить заклик до миру. Письменник дає застереження: «Чи не краще заздалегідь попередити небезпеку? Через три роки буде надто пізно!» [7, с. 188].

Вражає широке охоплення дійсності у творі: це земна куля, яка поставлена перед читачем як настільний глобус, що крутиться навколо своєї осі і відображається у кривому дзеркалі сміху. У вирішенні цього складного завдання письменнику допомогли багаторічний досвід роботи в газеті, енциклопедична ерудиція, знання життя багатьох країн. Хаос подій, підпорядкований єдиній ідеї, прагнення в усіх явищах виявляти об'єктивні закономірності історії дає можливість письменнику зробити яскраву пародію на пригодницький роман, голлівудські кіносценарії, пресу, роботи псевдочитачів. У першій книзі роману ще переважає інтонація іронії і гумору, але вже відчувається славнозвісний чапеківський сарказм: саламандра, що розмовляє, втілює обмеженість мислення обивателя. У другій книзі роману, яка в сатиричній формі відтворює історію розвитку сучасного Чапеку суспільства, саламандри стають жертвами колоніального пограбування. Письменник сатирично зображує економіку й політику, юридичні установи, мораль, релігію, науку, літературу, мистецтво, школу. У третій книзі в центрі уваги автора міжнародна обстановка початку 30-х років, а саламандри стають символом фашизму. У зображенні подій письменник підіймається до трагічного гротеску, посилюється публіцистичний подих.

Роман «Війна з саламандрами» Карела Чапека є багатопроблемним. Це не лише соціальна і загальнолюдська проблематика, але й дослідження локальних: проблем релігійних, шкільного виховання та ін. Особливістю роману є насиченість життєвими подробицями, науковими термінами, газетними повідомленнями, але це своєрідний принцип гри, зовнішній шар, який має всеосяжний підтекст. Оригінальною рисою поетики роману є те, що у творі практично немає головного героя або групи персонажів, які, звичайно, є носіями, виразниками головної ідеї. Основну ідею всього твору ми бачимо, підсумовуючи усі події, зображені у ньому, характери та вчинки дійових осіб. І створені ним картини постають перед читачем не як абстракції, а конкретно – через якогось персонажа. Калейдоскоп подій та ситуацій, їх свідомий хаос відповідає

бурхливій атмосфері довоєнної Європи.

Різні вчені по-своєму пояснюють те чи інше трактування питання стосовно жанру роману. Так, В. І. Шевчук вважає, що за своїми композиційними та стильовими особливостями «Війна з саламандрами» є соціально-фантастичним романом-памфлетом. Р. Р. Кузнєцова зазначає, що «пронизывающая роман непримиримость к фашизму...достигает эмоционального накала, присущего политическому памфлету» [4, с. 235]. Багато вчених розходяться в думках і називають цей твір романом-антиутопією, романом-пересторогою та ін. Дискусійність цього питання виникла через те, що роман містить у собі і публіцистичну статтю, і політичний памфлет-гротеск, і кінохроніки, пригодницький жанр та багато інших.

Схожі твори ми бачимо у М. Твена, Я. Гашека, А. Франса та навіть у романі-памфлеті українського письменника Ю. Смолича «Сорок вісім годин», який за темою досить близький до «Війни з саламандрами» К. Чапека. Але попри різні позиції літературознавці одноголосно визнають синкретизм жанрової природи чапеківського роману. Це і риси пригодницького кінороману, і водночас пародія на нього. Друга і третя книги в цілому являють собою соціально-фантастичний роман, в якому поперемінно зустрічаються: фейлетон, різні типи газетних повідомлень, псевдонаукове «дослідження» і пародія на нього, елементи хроніки політичних подій та інше. У другій книзі – фейлетон, брошура, анкета, листівка, замітка, доповідь, протокол. Авторами висловів є і матрос, і газетний репортер, і письменник, і вчений, і, нарешті, саламандра. Багатоголосся роману –свідомий авторський прийом, що створює інтелектуальну атмосферу певної епохи.

Як засіб типізації в романі широко використовується громадсько-політична, професійно-технічна, науково-термінологічна, жаргонно-арготична і просторічна лексика і так звана «макаронічна мова» [10, с. 90], яка змішує загальнонаціональну чеську мову з іноземними словами і зворотами.

В романі «Війна з саламандрами» Карел Чапек по-філософськи осмислює буття та ту ситуацію, яка склалась в світі на початку ХХ ст. Автор пише не лише про проблеми суспільства, але і намагається боротися з ними, закликає читачів до дій та боротьби. В своїй творчості митець поставив ряд гострих проблем сучасності: людина і техніка, протиріччя між людськими намірами та способами їх виконання, поступовим розвитком суспільства та шляхами цього розвитку. Багато що з чапеківських творів залишається пророчим. Велика частина його творів звертається до майбутнього. І навіть в нашому суспільстві його попередження є актуальними. Особливо в тому, що людина відповідальна за своє життя, вибір свого життєвого шляху та за всю планету на ім'я Земля.

**А. Білоус. Роман Карела Чапека «Война с саламандрами»
как жанр романа-предостережения**

Роман «Война с саламандрами» рассматривается в русле интеллектуальной литературы. Структурообразующим принципом романа является председательство авторской мысли над жизненным содержанием. «Война с саламандрами» - это сатирический роман, и поэтому писатель обращается к таким принципам как: условность, рационализм, парадоксальность, иносказание и др.

**A. Bilous. Novel of Karel Chapek «War with salamanders»
as roman-warning genre**

The novel «War against Salamanders» is explored in the sphere of intellectual literature. The structural and creative principle of the novel is the domination of the author's idea over the common sense. «War against Salamanders» is the satirical novel, that is why the writer appeals to such principles as conditionality, rationalism, paradoxicalness, allegory and so on.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Г. Ф. Карел Чапек // Зарубіжна література : Пробний підручник для 11 класу / Під ред. О. С. Чиркова. – К. : Вежа, 1996. – 320 с. – С. 133–143.
2. Зарицький О. М. Антифашистська спрямованість творів Карела Чапека. «Війна з саламандрами» та «Мати» // Всесвітня література. – 2000. – № 11. – С. 44–46.
3. Кузнецова Р. Р. Истоки, специфика и функции гротеска в романе Карела Чапека «Война с саламандрами» // Школа филологических наук. – 1990. – № 5. – С. 3–12.
4. Кузнецова Р. Р. История чешской литературы. – М. : Издательство МГУ, 1987. – 336 с.
5. Малевич О. Карел Чапек. – М. : Художественная литература, 1989. – 303 с.
6. Никольский С. В. Роман Карела Чапека «Война с саламандрами». – М. : Издательство «Наука», 1968. – 207 с.
7. Чапек К. Війна з саламандрами / пер. з чеської М. Горбатюка. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1960. – 242 с.
8. Шайнплюгова О. Карел Чапек вблизи // Нева. – 2003. – № 1. – С. 173–181.
9. Шевчук В. І. Духовна зброя миру і гуманізму // Чапек К. Війна з саламандрами / пер. з чеської М. Горбатюка. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1960. – С.233–239.
10. Шевчук В. І. Карел Чапек: антифашистські твори. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1958. – 222 с.

